Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 116 1995

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson
Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark
Stockholm: Anders Cullhed, Ulf Boëthius, Ingemar Algulin
Umeå: Anders Pettersson
Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktör: Docent Ulf Wittrock

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av
Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* skall lämnas dels på diskett (företrädesvis i ordbehandlingsprogrammen Word för Windows, Word för DOS eller Word Perfect), dels i form av utskrift på papper.
Bidrag insänds till: Svenska Litteratursällskapet, Litt.vet. inst., Slottet, ing. A0, 752 37 UPPSALA.
Bidrag lämnade senare än 30 juni 1996 kan ej publiceras i *Samlaren* 117 1996.

ISBN 91-87666-10-3
ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Gotab, Stockholm 1996

Recensioner av doktorsavhandlingar

Birgitta Ivarson Bergsten: *»förflytta berg till bokstäver». Utvecklingslinjer i Elisabet Hermodssons författarskap*. Sthlm 1989.

I Elisabet Hermodssons konstnärliga verksamhet är det framför allt mångsidigheten man frapperas av. Hon framträder i offentligheten som lyriker och prosaist, skriver essäer och debattartiklar i samtidens aktuella frågor – det kan röra livsåskådning, kristendomens och religionens betydelse i dag, socialismen, konstens roll, poesi och politik, vetenskapssyn, miljöförstöring och teknikens destruktiva roll i det postindustriella samhället. Hon skriver visor, som hon tonsätter och framför själv. Hon illustrerar också sina böcker och skivomslag. Hon har även skrivit texter som andra tonsatt, senast det stora oratoriet *Skapelse utlämnad*, uppfört i Uppsala 1986. Två år senare utkom en samlingsvolym med lyrik, med samma namn, en enastående vacker bok i stort format och med teckningar av författaren.

Elisabet Hermodsson är en levande och verkande kraft mitt i det svenska samhället, provokativ, orädd och självständig och sannolikt i full gång med nästa gränsöverskridande projekt.

Det är denna dynamiska konstnär i bild, ord och toner som Birgitta Ivarson Bergsten valt som objekt för sin avhandling i litteraturvetenskap. Och även om Elisabet Hermodsson befinner sig mitt i sitt skapande kan Ivarson Bergsten överblicka mer än 30 års verksamhet. Det stoff som här erbjuds forskaren är mycket rikt och Ivarson Bergsten har valt att begränsa sin undersökning till poeten: »Det är Elisabet Hermodssons lyriska författarskap som bildar utgångspunkt för denna avhandling – det är framför allt till en fördjupad förståelse av lyriken som den syftar.» (s. 16) Och några sidor tidigare fastslås: »Huvudsyftet med föreliggande avhandling är att följa de viktigaste utvecklingslinjerna genom hennes författarskap.» (s. 12) Avhandlingens fullständiga titel är också: *»förflytta berg till bokstäver». utvecklingslinjer i Elisabet Hermodssons författarskap*.

Med biografisk psykologisk metod skildras Hermodssons bakgrund och uppväxt och hennes utveckling fram till 1960. Fadern Harald Hermodsson utbildade sig till bergsingenjör och träffade under en resa i Tyskland Amalie Fausel som han 1915 gifte sig med. I avsnittet »Barndom» ger de tre syskonen delvis olika bilder av uppväxten. Elisabet Hermodsson var som flicka och yngst hänvisad till moderns sällskap och hon ger en mörkare bild av hemmet än de äldre bröderna. I ett spännande kapitel får vi lära känna den miljö som Elisabet Hermodssons »fromma, pietistiska mor» kom ifrån. Byn Wilhelmsdorf i Schwaben, grundad 1824 av en evangelisk brödraförsamling, var en pietistisk koloni i katolsk omgivning. »utmärkande för pietisterna var inte bara deras fördjupning i Guds ord, i 'collegia 'pietatis' utan också i hög grad 'praxis pietatis', dvs. praktiskt arbete för medmänniskorna.» Ivarson Bergsten menar att andan i Wilhelmsdorg genom modern förts vidare till hemmet i Sverige och varit en av inspirationskällorna till Elisabet Hermodssons kristet socialistiska engagement. »Människans plikt var att göra det goda», menade modern och hon reagerade mot sociala skillnader och lärdomshögfärd i den akademiska miljön, sedan familjen flyttat till Uppsala.

Efter studentexamen genomgick Hermodsson utbildning i rytmik och improvisation, påbörjade dansstudier för Birgit Cullberg och deltog i möten i litteraturklubben Metamorfos. Men hennes viktigaste utbildning skedde vid Konstfackskolans avdelning för reklam och bokhantverk, där hon var elev 1952–57.

I avhandlingens första kapitel ges alltså en mängd värdefulla upplysningar om Elisabet Hermodssons ungdom och uppväxtmiljö. Kap. 2 tecknar Hermodssons inre utveckling och källorna till detta är »hennes egna långt senare nedtecknade ord». Tre särpräglade och betydelsefulla upplevelser av inre, mystisk karaktär fokuseras. Den tredje innebar ett religiöst genombrott i en nattlig vision av överväldigande glädje.

I kap. 3 och 4 skildras hur Hermodssons konstsyn växer fram. Under 1960-talet lärde Elisabet Hermodsson känna Olov Hartman och fick kontakt med de kristet humanistiska kretsarna i Sigtuna och blev medarbetare i Sigtunastiftelsens tidskrift *Vår Lösen* (1963–71). Hermodssons uppfattning om konsten som handling, bön och besvärjelse delades av Hartman. Ivarson Bergsten drar upp linjer till en konstsyn med rötter i primitiva kulturers syn på ordet, språkets förmåga att besvärja och förvandla verkligheten och ser detta som en sorts »syntes mellan kristen tradition och afrikanskt synsätt». (s. 87) Hermodsson strävar efter att se enheten i skapelsen och betonar ofta förbindelsen mellan människa och natur.

1966 skedde debuten i bokform med den märkliga volymen *Dikt – ting*, som analyseras mot bakgrund av 60-talets olika litterära strömningar. Redan i dessa bilddikter artikuleras ett socialt och politiskt engagement som blir än tydligare i den 1968 utkomna *Mänskligt landskap orättvist fördelat*.

I femte kapitlet skildras den förlösande karaktär samarbetet med Göteborgs kammarkör kring revolutionsoratoriet *Röster i mänskligt landskap* fick för Elisabet Hermodsson, som uppmuntrades att gå vidare med sin sång och visdiktning. Inspirerad av Fårös säregna natur som hon var väl förtrogen med gav Hermodsson under 70-talet ut tre grammofonskivor. Mest kända blev kanske *Disa Nilssons visor* (1974). Hermodsson har skrivit texterna och musiken, ritat skivomslag och sjunger själv. Dessa visor gjorde henne känd för en större allmänhet. Avhandlingsförfattaren

diskuterar framväxten av Disa-figuren och väljer ut en ofta återkommande symbol – stenen – till analys. Teman i 70-talslyriken som också lyfts fram är oro inför miljöförstöring, naturens och sommarens betydelse för nordbor.

I det sjätte och avslutande kapitlet tecknas framväxten av en kvinnlig gudsbild hos Elisabet Hermodsson, där essäsamlingen *Ord i kvinnotid* (1979) är en viktig milstolpe. Här ges en exposé över kvinnliga gudssymboler som kan ha påverkat Hermodssons tänkande, men kap. upptas huvudsakligen av två stora diktanalyser. Dikten »Morgonvind» från 1976 där Kristus framställs som en företrädare för kvinnliga värderingar, analyseras, liksom dikten »för kvinnans ords skull» från 1980. Kap. mynnar ut i en karaktäristik av det ekologiska oratoriet *Skapelse utlämnad* där Ivarson Bergsten ser många väsentliga linjer i författarskapet stråla samman:

– kritiken mot en teknokratisk, manlig världsbild
– sorg över miljöförstöring
– längtan efter en helhetssyn på människan och världen
– en kvinnlig gudsbild som utmärks av kärleksfullhet och omsorg om jord och människor.

Birgitta Ivarson Bergsten har också sammanställt en bibliografi och en diskografi över Elisabet Hermodssons produktion för åren 1948–1986. Som alltid kan här en del korrigeringar och tillägg göras – men här lämnas en myckenhet värdefull kunskap som underlättar vidare arbete.

Avhandlingens syfte är alltså att fördjupa kunskapen om främst lyrikern Elisabet Hermodsson och att undersöka om det finns en enhetlig vision bakom hennes besvärjelser. Den bristande förståelse som delvis mött henne kan bero på att hon rör sig i två olika offentligheter, en allmän kulturell och en religiös, menar Ivarson Bergsten. Detta är säkert riktigt, men Hermodsson har också varit före sin tid, dock inte när det gäller kvinnomedvetandet, som vaknade sent.

»Metodiskt sett kan avhandlingen sägas vara konventionell i det att den med sin övergripande kronologiskt genetiska uppläggning tillämpar psykologiskt biografiska, idéhistoriska och komparativa grepp utan att ansluta sig till någon särskild forskarskola eller redovisa abstrakt teoretiska överväganden. Så t.ex. belyses kritikens mottagande av hennes böcker utan föregående receptionsteoretiska diskussioner,» konstateras i inledningen. (s. 14) Men det är inte några receptionsvetenskapliga diskussioner man främst efterlyser, utan en diskussion och problematisering av relationen mellan forskare och forskningsobjekt. Avhandlingen är mycket riktigt traditionell i den bemärkelsen att den är en författarbiografi, men otraditionell därför att objektet är en författare, som inte bara lever och verkar i vår samtid, utan i samma stad som avhandlingsförfattaren. De båda skribenterna har blivit goda vänner och Birgitta Ivarson Bergsten har kunnat ställa frågor och diskutera med Elisabet Hermodsson i telefonsamtal, brev eller om de mötts på Domus. Detta är givetvis en både avundsvärd och komplicerad situation.

Objektet för studien är nämligen inte enbart lyriken, som det sägs inledningsvis, utan också författaren – människan Elisabet Hermodsson. Verket får som i en klassisk författarbiografi belysa författarens utveckling och författarens idéer får belysa verket. Hermodsson är också speciell så till vida att hon är en mycket medveten skribent, som hela tiden i artiklar, essäer och intervjuer ger en parallell kommentar till sitt lyriska skapande. I stället för den traditionella kommunikationsmodellen

författare ➔ dikt/verk ➔ läsare/forskare

har vi att göra med samband som skulle kunna tecknas sålunda:

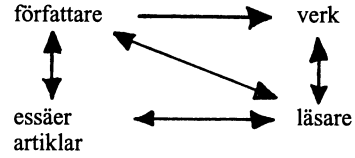

Detta är självfallet värdefullt, men det innebär också problem för forskaren. Problemet gäller att kunna stå fri, göra egna tolkningar och finna egna vägar i materialet. Jag menar inte att Birgitta Ivarson Bergsten har misslyckats med detta, men hon borde ha diskuterat denna problematik mycket mer ingående än vad som görs på sidan 16: »Det man måste begära av den som mottar upplysningar direkt från 'urkällan' är kritiskt sinne och vakenhet för sådant som framkommer vid sidan av, eller ibland rent av i strid med de utsagda orden.»

Det visar sig nämligen att Ivarson Bergstens tolkningar och förklaringsmodeller i mycket stor utsträckning bygger på Hermodssons uppfattningar. Detta kan visas med många exempel. Ett av dem är kapitlet om Disa Nilssons visor.

»Musikaliska inspirationskällor som Elisabet Hermodsson själv angivit är flera: förutom Sjöberg även Bellman och Taube och utanför Sverige romanstraditionen från Schubert och Schumann. I radioprogrammet 'Vattenringar' talar hon t.ex. om moderns tyska sånger som hon lyssnade på och sjöng under sin barndom», skriver Ivarson Bergsten (s. 169). Avhandlingens beskrivning av Sjöbergs Frida är direkt hämtad från Hermodssons skivomslag, liksom det program Disa Nilsson förelagt sig. (s. 170) Disa Nilsson har dock inte skapats i polemik mot Sjöberg och hans kvinnoideal, skriver Ivarson Bergsten. »'Den svenska småborgerlighetens hjärtan och syrenbersåer' står Elisabet Hermodsson nära, även om hon här manar till 'ett kärleksfullt Vidare!»

Hela detta kapitel i avhandlingen bygger på Hermodssons inledning och intervjuer eller artiklar med och av henne och man efterlyser Ivarson Bergstens egna ställningstaganden och synpunkter. Jag hade t.ex. velat ha en fylligare diskussion av Hermodssons kvinnobild. Disa Nilsson lär vi känna. Men i det kvinnliga jag som talar ur många dikter frapperas man av sinnligheten, bejakandet av erotiken, lusten. Det är en hel

människa, mogen, livsbejakande som talar i Hermodssons dikter.

Med Atle Kittangs termer är det alltså i stor utsträckning en sympatisk läsning Ivarson Bergsten gör, hon söker författarrösten i texterna. Det är när denna metod kompletteras av en mer symptomal läsart, som i dikttolkningarna, som avhandlingen når sina bästa resultat. Detta sker t.ex. när Julia Kristeva förs in i en analys av den androgyna stensymbolen i kap. 5. I övrigt är Birgitta Ivarson Bergsten påfallande försiktig när hon väljer teoretisk bas för avhandlingen.

Enligt min mening underskattar hon våra manliga kollegors förmåga att tillägna sig teorier som redan varit i svang ett decennium eller mer när hon skriver:

»Det kunde ligga nära till hands vid studiet av en feministiskt medveten och aktiv författare som Elisabet Hermodsson att pröva de specifikt feministiska litteraturvetenskapliga metoder som på senare år lanserats i framför allt Frankrike och Förenta Staterna. Stor försiktighet har emellertid iakttagits i detta avseende. Avsikten har varit att argumenteringen skall kunna omfattas av såväl manliga som kvinnliga läsare.» (s. 14)

Visst väljer en avhandlingsförfattare de teoretiker som hon/han anser bäst lämpade att genomlysa det verk eller författarskap som behandlas. Men det finns också ett besvärande mode- eller trendtänkande i valet. För några år sedan Bachtin och i år Bourdieu! Den forskare som väljer en självständig hållning är värd all respekt! Men det ser onekligen märkligt ut att en avhandling om en så progressiv och medveten feministisk författare inte ens nämner några av de numera klassiska litteraturteoretiska verk som anlägger ett kvinnligt perspektiv vid tolkningen av kvinnors texter. Här letar man förgäves efter Gilbert/Gubar, Showalter, de Beauvoir, Woolf eller Pil Dahlerup – för att bara nämna de mest kända av dem som varit med om att göra feministisk litteraturforskning till ett så vitalt och spännande fält under de senaste femton åren.

Även här har Ivarson Bergsten förlitat sig allt för mycket på Elisabet Hermodsson. Hon har nämligen i stor utsträckning använt just de källor Hermodsson själv hänvisar till i sina många artiklar, där hon generöst berättar om författare, filosofer och forskare som påverkat hennes intellektuella och konstnärliga utveckling. En mindre grad av samförstånd hade befruktat framställningen. Paul Valéry har formulerat det utmärkt i en av sina aformismer om skapandet: »Författaren vet bara vad han velat göra, inte vad han verkligen gjort.»

Avhandlingens titel är intressant på flera sätt: *»förflytta berg till bokstäver». utvecklingslinjer i Elisabet Hermodssons författarskap*. I inledningen kommenterar Ivarson Bergsten detta citat från Hermodsson, taget ur en lång dikt i samlingen *Stenar skärvor skikt av jord*, från 1985. »Jag skriver inte för beskrivningen utan för besvärjelsen», säger Hermodsson och framhåller det magiskt-rituella som kärnan i sitt författarskap. På något annat ställe i avhandlingen sägs att frasen alluderar på det bibliska uttrycket »tron kan försätta berg». I en 1988 utkommen essäsamling, *Ett etiskt universum*, skriver Hermodsson att »bilden av verkligheten skall inte bara säga vad den är, utan också vad den borde vara» och hon talar om konstnärens ansvar. Denna sida av författarskapet får en god belysning i avhandlingen.

Men titeln signalerar också något annat. Den kan läsas så att man här skall få en analys av Elisabet Hermodssons sätt att arbeta, insyn i den skapande processen, i själva det konstnärliga arbetet med orden. På denna punkt blir man dock besviken. Arbetsprocessen blir aldrig något primärt undersökningsobjekt. De utvecklingslinjer som följs genom författarskapet rör idéerna och främst Hermodssons kamp för ett mindre teknokratiskt samhälle som har ögon för helheten djur–natur–människa. En annan linje är en feminism som söker dialog med männen, där sinnlighet och kärlek ges stort utrymme och tilltalet till mannen ofta är »min älskade». En tredje linje är förändringen av Hermodssons gudsbild under påverkan av ett växande kvinnomedvetande, som på 80-talet leder fram till en kvinnlig gudsbild. Det är alltså idéinnehållet som är det primära. Men en annan spännande linje hade kunnat följas: Elisabet Hermodssons konstnärliga utveckling. En samstämmig kritikerkår menade att 1985 års *Stenar skärvor skikt av jord* innebar en stor konstnärlig framgång – den var Hermodssons bästa diktsamling – och jag delar denna uppfattning – koncentrerad, stringent, tät. »Med sin klara livsinsikt drabbar hennes dikter oss med mångtydig styrka», skrev Jan Östergren i SDS och poängterar det sinnliga, avklarnade språket. I SvD talas om en diktning av »utomordentlig skönhet» och samlingen ses som författarens hittills bästa bok, »en anmärkningsvärd fördjupning av ett redan tidigare ibland spännande, men ojämnt författarskap». Vägen fram till denna konstnärliga förtätning från ett tidigare mera pratigt, vardagligt språk hade varit värd ett studium!

Avhandlingens titel för oss också över till Hermodssons debutsamling, *Dikt-ting* (1966) som diskuteras i kap. 4, där den placeras in i sin samtid, det svenska 60-talet, en tid då bland mycket annat »den gamla drömmen om allkonstverket upplevde en yrvaken renässans». Redan 1959 hade Hermodsson offentliggjort sina första bilddikter, dels på en konstutställning, dels i bokform, *Gunnar Björling Dikter, tecknade av Elisabet Hermodsson*. Björling såg att hennes bilddikter utgjorde »en konstart för sig» och Hermodsson arbetade vidare inom denna genre och framställde bilddikter för utställningar, tidskrifter och böcker. Ivarson Bergsten gör ingående analyser av flera centrala bilddikter i samlingen *Dikt-ting* och pekar på deras anknytning till en religiös tradition. Fragment av bibelord ingår ofta liksom kristna symboler och Hermodsson talar om sitt syfte att upprätthålla samband, som redan finns. I jämförelse med sina generationskamrater framstår hon som avvikande: »Inte nog med att hon har en gudstro som bl.a. visar sig i att hon ser Kristus som inkarnerad i medmänniskan, hon använder även religiösa symboler och bilder i en tid, då man kritiskt rynkar på näsan åt 'metafysik och evighetssjuka'. Hon bryter alltså på en rad punkter mot den idémässiga och litterära norm som gäller», konstaterar Ivarson Bergsten. Det var också det religiösa budskapet kritikerna hade svårt att ta till sig

och Ivarson Bergsten konstaterar, »Nej, det var fel tidpunkt för *Dikt-ting*. Bilddikter under den här perioden skulle vara konkretistiska. Var de inte det, blev man förvirrad.» (s. 126) Ivarson Bergsten ser också det religiösa idéinnehållet som ett av huvudskälen till att Elisabet Hermodsson häpnadsväckande nog inte tas med i antologin *Nya linjer. Lyrik från 60-talet* i urval av Björn Håkanson och Leif Nylén (1966) trots att hon helt klart är en pionjär som bilddiktare i Sverige och med sin formella egenart kunnat hänföras till den språksensualistiska gruppen av 60-talsdiktare. De 16 linjemännen har bara accepterat en kvinna i sällskapet – Sonja Åkesson. Med de kvinnliga teoretiker i bagaget, som Ivarson Bergsten avstått från att dra in, hade denna särbehandling också kunnat knytas till en kvinnlig tradition av 1900-talsförfattare där myt, magi och religion var levande som hos Emilia Fogelklou, Elin Wägner, Anna Greta Wide och Birgitta Trotzig. I denna gemenskap framstår hon som mindre ensam.

Intressant i samlingen *Dikt-ting* är också dess fasta komposition där avd. I heter »Fyra dikt-ting om tystnaden» och via avd. IV »allt för spröda linjer» och avd. V »tätare väv» leder fram till den sista som heter »Ord». Som inledning till ett författarskap hade detta varit värt en analys! I anslutning till detta kapitel efterlyser jag också en diskussion kring titeln *Dikt–ting* i relation till det franska »poème-objet». Alla samtida kritiker talar nämligen om bild-dikter vilket ju inte är riktigt det samma.

I Elisabet Hermodssons poetiska landskap återkommer vissa ting som efter hand får en stark symbolisk laddning, hav, vatten, strand, träd, vind, grotta, sommar, ljus/mörker och sten. Dessa konventionella symboler laddas genom sin anknytning till Fårölandskapet och till grekisk natur med personliga associationsfält. I kapitlet om »Den androgyna stensymbolen» gör avhandlingsförfattaren spänande läsningar av några dunkla dikter där stenen står i centrum. Med hjälp av Lacan och Kristeva och en tidigare otryckt dikt om Elisabet Hermodssons far, »Stensamlaren», kan Ivarson Bergsten lösa upp dikternas slutna, i första mötet närmast obegripliga karaktär. Sten blir symbol för språk och i mötet mellan diktjag och rauk avlas dikten. Men stenen är också som hos Jung en bild för självet, eller en bild för något evigt och oföränderligt, Gud eller mötet med Gud i själen.

I avhandlingens sista kap., »Mot en kvinnlig gudsbild» visar Ivarson Bergsten hur Hermodsson under 70-talet börjar söka en ny identifikation som kvinna. »Vi behöver alla en myt, särskilt vi kvinnor behöver myten», säger hon i *Ord i kvinnotid*. Genom Erich Fromm lär hon känna Bachofen och Briffault och hon får också inspiration från Elin Wägner och Emilia Fogelklou. Resor till Grekland och Kreta verkar också inspirerande. Föreställningar om en stark kvinnlig kultur i forntiden, om »Den stora Modern» eller en modergudinna i olika religioner förenas med hennes kristendom och så småningom växer bilden av »en ny och för många starkt utmanande kvinnlig gudsbild fram», skriver Ivarson Bergsten. (s. 193)

I en av dikterna från 1980, »Kunskapsbild sökes», söker sig det kvinnliga jaget ner i det groddbärande mörkret i grottans heliga djup för att finna inspiration hos myt och saga, undan det förintande ljuset, det kalla förnuftets princip. Hermodssons tänkande kring feminism och kristendom har utmynnat i tanken på en kvinnlig gudom, vars »födande mörker/ är kraften som helar/ världarnas splittring». Orden är hämtade från slutstroferna i det ekologiska oratoriet *Skapelse utlämnad* (1986). Genom textanalyser söker Ivarson Bergsten klarlägga framväxten av denna kvinnliga gudsbild och visa på tänkbara inspirationskällor. Elaine Pagels uttolkning av *The Gnostic Gospels* från 1979 är en, de essenska evangelierna en annan. »Som ivrig läsare av Jung har hon via honom kommit i kontakt med gnostiska tankegångar.» (s. 208) Jesus-gestalten som representant för »kvinnliga» värden i en patriarkalisk miljö är en tydlig förebild, som Hermodsson behandlar i flera dikter. Kvinniga gudssymboler finns också i t.ex. Emilia Fogelklous böcker. En intertext som dock inte nämns, men som ingen litteraturintresserad person kunnat undgå, är Gunnar Ekelöfs *Diwantrilogi* från 1960-talet. Här hade en fruktbar diskussion om likheter och gemensammaa inflytelser kunnat föras mellan Ekelöfs

Jungfrun, Modern
Venus, envars och ingens

och Hermodssons kvinnliga gudom. Som Bengt Landgren visat har Ekelöf kommit att fascineras av parallellerna mellan kristen madonnadyrkan och kulten av »den stora främre-asiatiska jungfrumodern» och hans Jungfru har drag av Astarte, Ishtar, Kybele och Magna Mater. Också Ekelöf anknyter till Bachofens *Das Mutterrecht*.

Avhandlingen mynnar ut i en analys av oratoriet *Skapelse utlämnad*, framfört 1986 vid Uppsala stads 700-årsjubileum. Ivarson Bergsten menar att här förenas »flera av de dominerande utvecklingslinjerna i Elisabet Hermodssons författarskap». Det blir slutligen Kvinnans ord som väger tyngst: »Tre av de attribut som annars tillkommer Jahve och den kristne mansguden appliceras här på Elisabet Hermodssons bild av den stora modern: livets upphov och skapare, en existens utom och bortom all tid samt det för människorna fördolda och outhärdliga ansiktet.» Med detta oratorium har Hermodsson åstadkommit »något så oerhört och utmanande som grunden för en ny kristen mytologi med kvinnliga förtecken», hävdar Ivarson Bergsten avslutningsvis.

Som introduktion till ett djärvt och självständigt författarskap fungerar denna avhandling mycket bra. Birgitta Ivarson Bergsten visar sig vara en skicklig textläsare som leder läsaren djupt in i Hermodssons många gånger dunkla dikter och avhandlingen ger verkligen en fördjupad förståelse för centrala motiv i hennes lyrik.

Christina Sjöblad

Fakultetsopponentens, Christina Sjöblad, recension har p.g.a. olyckliga omständigheter inte blivit publicerad förrän nu, vilket red. beklagar.